

„Ничиите” деца без глас в съвременната социалната практика

Ирина Тодорова*

Билборд на автобусна спирка или кратка реклама по телевизията днес насочват вниманието ни към факта, че у нас все още има деца, които живеят сами, в така наречените специализирани институции. Тези реклами подават сигнал за поредния опит този факт да бъде променен, като този път подканват хората да станат семейство на онези деца, за които осиновяването или връщането в биологичното семейство не е решение.

Въпреки, че ставаме свидетели на нестихваща активност по отношение на извеждането на децата от домовете, живеенето в институция и последиците върху детската психика години наред оставаха далеч от интереса на науката у нас. Какво се случва с детето след неговото изоставяне, как то се справя с раздялата с родителите, как се чувства след поредния несполучлив опит да привлече вниманието на лелката в Дома, забързала се да нахрани други 10? Какво преживява детето, когато социалния работник извежда приятелчето му за свиждане с мама, друго, за да прекара празника вкъщи, а за него никой никога не идва? Какво става с детето, когато мама изведнъж спира да идва, когато влезе в кабинета на директора и го запознаят с напълно непознати хора, които след внимателно отглеждане казват някакво „Да” или „Не”?

Подобни въпроси така и не възникнаха у нас. Ако все пак понякога, някой от тях възникнеше, той трудно намираше отговор, най-често облягайки се на концепциите на западните автори.

Защо чувствата, емоциите, преживяванията на тези деца останаха далеч от изследователския интерес у нас? Защо психолозите на Домовете не заговориха за тях? Защо други не влязоха в Домовете, за да разкажат на родителите, изоставящи детето си какво се случва с него след това? Защо осиновителските семейства все още изпитват трудности при срещата с детето и не знаят, че то се различава от всички останали деца? Защо у нас се намират трудно специалисти,

---

* Авторката е д-р по социология, гл.асистент в Технически университет – Варна (катедра „Социални и правни науки”, секция „Психология”) и работи като психолог в *Център за приемни родители* към сдружение „Съучастие”.

които да консултират биологични, осиновителски или приемни семейства? Какво стимулира стремежът ни да отговорим на „европейските“ очакванията за затваряне на Домовете по-силно от личната ни ангажираност с тези деца? Как е възможно огромен брой процедури и мерки да намират основание в борба за мерки по извеждане на децата, без да бъдат подплатени със знание за същността на детската психика в тази изключителна ситуация да бъдеш изоставен и отглеждан в Дом?

Не се интересуваме или се интересуваме едва тогава, когато за нас узнаят „другите“? Дали у нас има трайна незаинтересованост към психиката на тези деца или отдавна сме въвели подход, изолирал някъде в страни детето, което няма родители? Какво превърна „изоставеното дете“ в бездушен предмет, подхвърлян между специалисти? Защо години наред се интересуваме единствено къде да го заведем после и никога не вникнахме в душата му? Защо психолозите в специализираните институции останаха пасивни и никога не разказаха за децата, а множеството конференции мълчат по темата?

„Но как?“ – ще кажат някои и ще цитират резултатите от ежегодната работа по деинституционализация. И ще бъдат прави до момента, в който не надзърнем в отделния случай и не разберем, че общата статистика е резултат на действия, насочени единствено към извеждане на децата от Домовете, защото много неща не знаем, но онова, което със сигурност знаем е, че не е добре за тях да бъдат там.

Преди година, медиите насочиха вниманието ни към ужасните условия, в които живеят децата с увреждания. Днес, общественото внимание е насочено към приемната грижа като възможност децата да намерят дом и семейство. Възникна въпроса – Защо при този голям брой кандидат-осиновителски семейства осиновяването не реши проблема? и вниманието се насочи към процедурите за осиновяване. Усъвършенстваха процедурата с масова „сеч“ на родителски права, в резултат на която много деца загубиха завинаги родителите си, но осиновителски семейства най-после осиновиха дете. „Това ли е начина?“ – запитаха се някои, „Детето, изоставено от своите родители ли трябва да разреши

проблемите на множеството двойки у нас?”. И вниманието се насочи към сурогатното майчинство.

Много въпроси и нито един насочен към изоставеното дете, отглеждано в Дом.

Тази статия е резултат от 7 годишни наблюдения върху децата в специализираните институции и начините, по които те биват извеждани. Продиктувана е от факта, че детето, неговите потребности, връзки с близките му, нуждата да бъде с тях или напротив, да получи подкрепа в точно определен момент и пр. никога не станаха центъра, около който се случват събитията. Напротив, водещият мотив е винаги извън детето. Общата цел, днес не е да решим проблемите на изоставеното дете. Целта е да го изведем от Дома, защото трябва да затворим домовете, защото в тях детето не се развива като останалите, защото месечната му издръжка е висока, защото има много семейства, които очакват да осиновят и пр. и пр. Мотиви за действията специалистите намират в начина, по който сами реагират на обстоятелствата около детето. Можете да видите майка, която институцията с лекота отклонява от свиждане с детето с аргумент че „по това време то спи”. Можете да чуете, че „тази майка е несериозна и е време да ѝ бъдат отнети родителските права”. Можете да видите как започва отброяването на времето ѝ до 6-я месеца, след които автоматично детето ѝ ще бъде вписано регистър за осиновяване. И това се случва, защото онзи, страничният наблюдател, често социален работник с икономическо образование или учител по география е решил, че „майката не става”, „че е крайно време да даде шанс на детето да се осинови” или просто осиновителите са „по-добри” хора и превъзхождат по какво ли не „изоставящите” майки.

В тази шахматна дъска, след поредица от ходове на специалисти идва моментът, в който като поредна бездушна пешка детето напуска Дома. Целта е постигната, статистиката показва, че резултатите от този месец са по-добри от миналия.

Защо психолозите у нас са равнодушни към тези проблеми? Дали тази социална практика се оказва негостоприемна за тях или допусна до себе си много малко такива, които така и не намериха начин да разкажат за проблемите? Дали

просто не се интересуваме от психиката на над 7000 деца у нас или е лесно да решаваме, когато детето е само, когато няма родител, който да го защити, когато е ничие и само не може да защити себе си?

Публикувано в:

Сп. Психология журнал, 2010.